

УДК 372.891 : 371.31 + 374.1

О.О. Поклонський

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ГЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті розглянуто теоретичні й практичні аспекти дистанційної географічної освіти на базі платформи дистанційного навчання MOODLE у вигляді сайту персональних навчальних систем ХНЕУ імені Семена Кузнеця. Було обґрунтовано доцільність і ефективність упровадження дистанційної освіти як елементу безперервної географічної освіти, а також розкриття принципів розробки і наповнення курсу «Географія» для слухачів заочної форми навчання Центру профорієнтаційної роботи з молоддю. Важливим елементом роботи є розкриття теоретичного і методичного підходів, практичних рекомендацій, розробки методичної основи дистанційного навчання в рамках навчального курсу «Географія».

Ключові слова: дистанційне навчання, дистанційна освіта, електронний навчальний курс, інтерактивність, безперервна освіта.

А.А. Поклонский

ДИСТАНЦИОННОЕ ОБУЧЕНИЕ КАК ЭЛЕМЕНТ НЕПРЕРЫВНОГО ГЕОГРАФИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье рассмотрены теоретические и практические аспекты дистанционного географического образования на базе платформы дистанционного обучения MOODLE в виде сайта персональных обучающих систем ХНЭУ имени Семёна Кузнеця. Были обоснованы целесообразность и эффективность развития дистанционного обучения как элемента непрерывного географического образования, а также раскрыты принципы разработки и наполнения курса «География» для слушателей заочной формы обучения Центра профориентационной работы с молодёжью. Важным элементом работы является раскрытие теоретического и методического подходов, практических рекомендаций, разработки методической основы обучения в рамках учебного курса «География».

Ключевые слова: дистанционное обучение, дистанционное образование, электронный учебный курс, интерактивность, непрерывное образование.

O. Poklonskiy

DISTANCE LEARNING AS AN ELEMENT OF CONTINUOUS GEOGRAPHICAL EDUCATION

In this article it has been examined the theoretical and practical aspects of distance geographical education based on the distance learning platform MOODLE as a site of personal training systems at Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics. The expediency and effectiveness of distance learning as a part of the continuous geographical education has been justified, the design and content principles of the «Geography» course for students of correspondence education at the Youth Career Guidance Centre have been disclosed. The article reveals theoretical and methodological approaches, practical recommendations, developments of a methodological base of education in the context of the «Geography» course.

Keywords: distance learning, distance education, e-learning course, interactivity, continuous education.

Вступ. З невідмінним розвитком інформаційно-комунікаційних технологій та швидкої інформатизації суспільства виросло покоління, для якого використання Інтернет-ресурсів та smart-пристроїв стало обов'язковим елементом життєвого простору. Інтернет стає для багатьох людей новим психологічним середовищем і сферою життєдіяльності, що визначає не тільки їх суб'єктивне і соціально-групове ставлення до інформаційних процесів, а й відображає внутрішні зміни особистості.

Сучасне інформаційне суспільство, а також розвиток і укорінення нових інформаційних технологій у багатьох сферах людської діяльності ставлять перед навчальними закладами задачі з виховання спеціалістів, які здатні: гнучко орієнтуватися у мінливих життєвих ситуаціях, самостійно набуваючи необхідних знань і використовуючи їх на практиці; самостійно критично мислити, вміти бачити в реальній діяльності проблеми та шукати шляхи їх раціонального вирішення, використовуючи сучасні технології; грамотно працювати з інформацією;

бути комунікабельними, контактними у різноманітних соціальних групах, вміти працювати в колективі; самостійно працювати над розвитком своєї моральності, інтелекту, культурного рівня [1].

Таку можливість дає дистанційне навчання, що поєднує досвід академічної освіти, сучасних технологій і відкритого навчання. За наявності сучасних комп'ютерних технологій та Інтернету дистанційна форма навчання стає зручною і доступною. Адаптація навчання відбувається у вільний час, у комфортних для студента, слухача умовах — удома чи на роботі. Тому розвиток дистанційної освіти значною мірою сприятиме оновленню вищої школи, що, в свою чергу, відповідає положенню Національної доктрини розвитку освіти і підвищенню освітнього рівня населення та підготовки фахівців високої кваліфікації шляхом упровадження нових форм навчання на базі існуючих очної та заочної форм.

Вихідні передумови. Значущість дистанційної освіти у вітчизняній педагогіці досить докладно проаналізована в роботах багатьох учених:

А.А. Андрєєва, В.Ф. Горнева, Ю.П. Господарик, В.І. Кінелева, В.П. Колмогорова, В.М. Лазарєва, А.В. Могильова, В.І. Овсяннікова, О.П. Околєлова, Є.С. Полат, А.Є. Петрова, В.І. Солдаткіна, Е.Г. Скібіцької, В.П. Тихомирова, О.Б. Тищенко, А.В. Хуторського, В.Д. Шадрикова, В.А. Шаповалова. Їхні погляди відображають широкий діапазон уявлень про сутність і зміст дистанційної освіти, особливості навчального процесу. Аналіз останніх результатів вітчизняних та зарубіжних досліджень вказує на необхідність розмежовувати сутність понять «дистанційна освіта» і «дистанційне навчання», хоч вони й тісно взаємопов'язані. Поняття «дистанційна освіта» ґрунтується на визначенні поняття «освіта». До 50-х років ХХ століття поняття «освіта» розглядалося як сукупність знань, умінь і навичок, що необхідні для професійної діяльності. Пізніше - як процес і результат удосконалення здібностей. Освіта — це цілеспрямований процес і виховання в інтересах особистості, суспільства, держави [5]. Підводячи підсумок, для визначення терміну «дистанційне навчання», можна привести формулювання, яке надав А.А. Андрєєв: «Дистанційне навчання — синтетична, інтегральна гуманістична форма навчання, що базується на використанні широкого спектру традиційних і нових інформаційних технологій та їх технічних засобів, які застосовуються для доставки навчального матеріалу, його самостійного вивчення, діалогового обміну між викладачами і учнями, причому процес у загальному випадку не критичний до їх розташування у просторі і в часі, а також щодо конкретного освітнього закладу» [1, с.12].

Метою статті є теоретичне обґрунтування доцільності впровадження дистанційної освіти як елементу безперервної географічної освіти, а також розкриття принципів розробки і наповнення курсу «Географія» для слухачів заочної форми навчання Центру профорієнтаційної роботи з молоддю Харківського національного економічного університету (ХНЕУ) імені Семена Кузнеця. Важливим є розкриття теоретичного й методичного підходів, практичних рекомендацій щодо розробки методичної основи дистанційного навчання в рамках навчального курсу «Географія».

Виклад основного матеріалу. Стрімкий розвиток інформаційних технологій в ХХІ столітті зробив актуальною проблему модернізації системи освіти. В Україні суть такої модернізації найбільше відбилася в Концепції розвитку дистанційної освіти, яка завдяки такому глобальному явищу, як Інтернет, охоплює широкі шари суспільства та стає найважливішим фактором його розвитку. Державною національною програмою «Освіта. Україна ХХІ століття» передбачено забезпечення розвитку освіти на основі нових прогресивних концепцій, запровадження у навчально-виховний процес новітніх педагогічних технологій та науково-методичних досягнень, створення нової системи інформаційного забезпечення освіти, входження

України у трансконтинентальну систему комп'ютерної інформації [2].

Як зазначено у Концепції розвитку дистанційної освіти, розвиток освітньої системи в Україні повинен призвести до появи нових можливостей для оновлення змісту навчання та методів викладання дисциплін і розповсюдження знань; розширення доступу до всіх рівнів освіти, реалізації можливості її одержання для великої кількості молодих людей, включаючи тих, хто не може навчатись у вищих навчальних закладах (ВНЗ) за традиційними формами; реалізації системи безперервної освіти «через усе життя», включаючи середню, вищу, післядипломну, та індивідуалізації навчання.

Для досягнення зазначених результатів необхідно швидкими темпами розвивати дистанційну освіту, запровадження якої в Україні передбачено Національною програмою інформатизації. Наказом Міністерства освіти і науки України створено Український центр дистанційної освіти, діяльність якого спрямована на вироблення дистанційних технологій навчання у системі вищої освіти країни відповідно до завдань Національної програми інформатизації [4].

Практично в усіх країнах дистанційне навчання будується на базі заочного зі збереженням низки основних елементів процесу навчання (контрольні завдання, сесія, іспити та ін.). Проте є ряд істотних особливостей, зумовлених застосуванням інформаційних технологій на основі цифрових телекомунікаційних систем, обчислювальної техніки із застосуванням мультимедіа. Але, на відміну від заочного навчання, дистанційне - більш демократичне. Студент або слухач курсів може вибрати будь-який курс або систему курсів, не пов'язуючи це з одержанням конкретної спеціальності. Технологія дистанційної освіти завжди доступна, завжди включена, стандартизована, проста (не потребує додаткових пристроїв), персоніфікована і є модульною.

Слід зазначити, що освіта дедалі менше отожднюється з формальним шкільним і навіть вузівським навчанням. Функції освіти виконують різні соціальні інститути, а не тільки школи і ВНЗ (глобальність освіти), що позначається на переході від концепції функціональної підготовки до концепції розвитку особистості. Ця концепція полягає не тільки у зміні пріоритетів від державного замовлення на підготовку фахівців до задоволення потреб особистості. Вона передбачає індивідуалізований характер освіти, що дає змогу враховувати можливості кожної конкретної людини і сприяти її самореалізації та розвитку. Важливим чинником у цьому напрямі розвитку освіти є формування умінь навчатися, самостійно когнітивно діяти, використовуючи сучасні та перспективні засоби інформаційних технологій.

Названі тенденції визначають основні напрями в розвитку нової освітньої системи, якою стає дистанційна освіта. Принципова відмінність цієї нової системи від традиційної визначається її технологічною

базою. Технологічні елементи вкрай не розвинені у традиційній освіті, яка ґрунтується в основному на аудиторному навчанні та друкарських матеріалах. Нова освітня система орієнтована на реалізацію високого потенціалу комп'ютерних і телекомунікаційних технологій. Саме технологічний базис дозволяє реалізувати одну з головних переваг нової освітньої системи — навчання на відстані.

Міжнародна система дистанційного навчання, що розвивається, забезпечує широкий міжнародний доступ до кращих світових освітніх ресурсів; істотно збільшує можливості традиційної освіти шляхом формування освітнього інформаційного середовища, в якому слухач самостійно або під керівництвом викладача може вивчати цікавий для нього матеріал; значно розширює коло людей, для яких стають доступними освітні ресурси; сприяє набуттю навичок самостійної роботи; знижує вартість навчання внаслідок широкої доступності освітніх ресурсів; підвищує рівень освіти шляхом пропозиції альтернативних програм широкому загалу; дає змогу формувати унікальні освітні програми шляхом комбінування курсів, наданих освітніми закладами, у тому числі з різних країн; має велике соціальне значення, тому що дає змогу задовольнити повною мірою освітні потреби населення [3].

Важливою складовою навчального процесу в Центрі профорієнтаційної роботи з молоддю у ХНЕУ є профорієнтаційна робота зі слухачами. Планом передбачена загальна кількість навчальних занять з дисципліни «Географія» для вечірньої форми навчання в обсязі 112 годин, для денної форми навчання — 54 години та для дистанційної форми навчання — 40 годин. Для груп інших форм навчання та груп з меншим терміном навчання викладач коригує тематичний план пропорційно виділеному часу. Інформаційне забезпечення і розвиток дистанційного навчання в університеті здійснюється на базі платформи дистанційного навчання MOODLE у вигляді сайту персональних навчальних систем ХНЕУ.

MOODLE (Modular Object Oriented Distance Learning Environment) — назва системи програмних продуктів CLMS (Content Learning Management System). За допомогою цієї системи студенти або слухачі курсів можуть дистанційно ознайомитися з навчальним матеріалом, який подається у вигляді різноманітних інформаційних ресурсів (текст, відео, анімація, презентація, електронний посібник), виконати завдання та відправити результати його виконання на перевірку до викладача, пройти електронне тестування в режимі самоконтролю та контролю. Викладач має змогу самостійно створювати дистанційні електронні курси і проводити навчання на відстані, надсилати повідомлення студентам, розподіляти, збирати та перевіряти завдання, вести електронний журнал обліку оцінок та відвідування, налаштовувати різноманітні ресурси навчального курсу тощо. Доступ до ресурсів порталу — персоналізований.

Електронні навчальні курси, розміщені на порталі, використовуються студентами стаціонару для організації самостійної роботи, виконання контрольних робіт, тестування паралельно з відвідуванням аудиторних занять. Організація та підтримка роботи такого порталу дозволяє активізувати використання наявних і створювати нові освітні та наукові ресурси; розширити доступ до цих ресурсів студентам і викладачам; створити організаційну та технологічну базу для впровадження дистанційних технологій у навчальний процес; покращити процес взаємодії між підрозділами університету; створити єдину платформу для надання освітніх послуг.

Електронний навчальний курс «Географія», що був розроблений на платформі дистанційного навчання MOODLE, складається з таких електронних ресурсів: а) ресурси, призначені для подання слухачам змісту навчального матеріалу, наприклад, електронні конспекти лекцій, мультимедійні презентації лекцій, методичні рекомендації тощо; б) ресурси, що забезпечують закріплення вивченого матеріалу, формування умінь та навичок, самооцінювання та оцінювання навчальних досягнень слухачів, наприклад, завдання, тестування, тощо. Курс, розміщений на навчальному порталі ХНЕУ, має уніфіковану структуру та відповідає певним критеріям, що дозволяють забезпечити їх якість. Після привітання слухачів курсу міститься форум новин, діалог (чат), опитування та психологічне тестування, у якому слухачі можуть проаналізувати ступінь своєї участі у навчальному процесі. Далі йдуть тематичні розділи. Перший — вступний, який містить програму дисципліни, критерії оцінювання, навчально-методичне та інформаційне забезпечення. Другий та третій мають лекційний матеріал з програми «Географія» та контрольні роботи, які слухач повинен самостійно виконати і надіслати в електронному вигляді до навчального порталу або подавати в паперовому вигляді.

Завдання мають різний рівень складності й інтуїтивно зрозумілі у використанні, але одночасно виступають потужним засобом для організації взаємодії між викладачами та студентами або слухачами при дистанційному навчанні.

Використано декілька типів завдань. Відповідь «у вигляді файлу» — цей тип завдань дозволить слухачам завантажити на сервер відповідь у вигляді текстового документу, картинки, zip-архіву, або інше, залежно від завдання. Після перевірки та оцінювання виконаних завдань викладач має виставити бали до електронного журналу. Наступні розділи курсу мають багато корисної додаткової інформації, серед якої: література та навчальні посібники, формули для розв'язання географічних завдань, географічні карти й атласи, цікаві статті, Інтернет-посилання тощо. Медіа-ресурс може бути використаний як на лекційних і семінарських заняттях, так і при самостійній роботі.

Висновки. Отже, дистанційне навчання — це вид освітніх послуг, що набирає популярності у

всьому світі. У наш час форма дистанційної освіти існує практично у всіх університетах світу. Це означає, що викладач і студент в реальності контактують один з одним, але отримують і передають інформацію через Інтернет. Студентам і слухачам пропонується програма навчання - як по спеціальностях, так і по окремих курсах, тобто це навчання є індивідуалізованим. Студент сам обирає не тільки ритм, темп і час навчання, але й розстановку вивчення предметів; сам вирішує, коли звертатися до викладача за консультацією. А метою навчання стає отримання професійних навичок, нових знань, ступеня, кваліфікації, спеціальності. Завдання викладача — керувати навчанням, оцінювати і контролювати знання, пояснювати складний матеріал предмета.

Дистанційна освіта розвивається дуже швидко і для України є перспективною формою безперервної географічної освіти. Причина такої успішності криється в масовій перепідготовці і підготовці кадрів. Згідно з опитуваннями, 65 % респондентів бажа-

ють здобути вищу освіту. Тим часом, діюча система освіти дозволяє прийняти на денну і заочну форму навчання тільки 35 % майбутніх студентів. В результаті решта охочих не потрапляє до ВНЗ. Окрім того, навчальний процес, оснований на дистанційному навчанні, здатний забезпечити кожного бажуючого, незалежно від місця його проживання, достатньою підготовкою для вступу до університету.

Подальший розвиток системи дистанційного навчання передбачає забезпечення максимальної інтерактивності. Насправді, навчання тільки тоді стає повноцінним, коли досягається імітація реального спілкування з викладачем, - ось до цього і слід прагнути. Необхідно використовувати поєднання різних типів електронних комунікацій, які дозволять компенсувати недолік особистого контакту за рахунок віртуального спілкування.

**Рецензент – кандидат економічних наук,
доцент Ф.А. Шиголь**

Література:

1. Андреев А.А. Введение в дистанционное обучение. Учеб.-метод. пособ. / А.А. Андреев. – М.: ВУ, 1997. – 271 с.
2. Про Національну програму інформатизації: Закон України № 74/98-ВР від 4 лютого 1998 р.
3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті. Світовий досвід та українські перспективи / За ред. О.В. Овчарук. – К.: К.І.С., 2004. – 112 с.
4. Про створення Українського центру дистанційної освіти: Наказ МОН України № 293 від 07.07.2000.
5. Теория и практика дистанционного обучения: Учеб. пособ. / Под ред. Е.С. Полат. – М.: Изд. Центр «Академия», 2004. – 416 с.

УДК 911.3

Л.Б. Поліщук, В.С. Попов

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ГЕОГРАФІЧНИЙ КОМПОНЕНТ ПРИРОДОЗНАВЧОЇ ГАЛУЗІ БАЗОВОЇ І ПОВНОЇ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

У статті проаналізовано існуючі підходи до базової і повної загальної середньої освіти стосовно географічного компоненту природознавчої галузі. Розглянуто проблеми, які помітно знижують ефективність географічної освіти, та вказано шлях їх усунення через орієнтування на природокористування як ноосферний процес.

Ключові слова: географічна освіта, освітня галузь, природокористування, біосфера, ноосфера.